

НАУЧНО-НАСТАВНОМ ВЕЋУ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

На седници Политиколошког одељења Факултета политичких наука одржаном дана 30. априла 2026. године формирана је Комисија за преглед и оцену пријаве докторске тезе кандидата МА Илије Гавриловића под називом „Утицај дигиталних алата на партиципацију грађана у Републици Србији“. Политиколошко одељење је формирало комисију за оцену научне заснованости докторске дисертације у следећем саставу: проф. др Веран Станчетић, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду, др Александар Ковачевић, научи сарадник, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду и др Александра Мировић Јанковић, научи сарадник, Институт за политичке студије. Након увида у пријаву и поднету документацију, Комисија подноси Научно-наставном већу Факултета политичких наука следећи:

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ НАУЧНЕ ЗАСНОВАНОСТИ ТЕМЕ
ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ И ДИСЕРТАЦИЈИ

1.1. Биографски подаци

Илија Гавриловић рођен је 8. октобра 1998. године у Београду, Републици Србији. Након завршене основне школе „Светозар Марковић“ (Врачар – Београд) и Дванаесте београдске гимназије (Вождовац – Београд), 2017. године уписује Основне академске студије Међународне студије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду, које завршава у року, јуна 2021. године са просечном оценом 9.49. Исте године уписује Мастер академске студије Међународне политике и завршава их септембра 2023. године, са просечном оценом 9.88 и одбрањеним мастер радом под називом „Хијерархизација у

процесу институционализације Конференције о безбедности и сарадњи у Европи између састанака на врху 1990. и 1994. године“ са оценом 10. Током основних и мастер студија био је стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја, као и Фондације „Студеница“. Био је учесник бројних регионалних и међународних пројеката, програма размена и радионица, од којих се посебно истиче учешће на Пројекту политиколошке едукације младих Србије и Хрватске (ПЕРОМ) у оквиру којег је боравио у студијској посети Факултету политичких знаности Свеучилишта у Загребу. Од децембра 2021. године запослен је у Националној алијанси за локални економски развој (НАЛЕД) где се тренутно налази на позицији Координатора за регулаторну реформу. У склопу свог посла бави се дигитализацијом, развојем електронске управе у Србији, вештачком интелигенцијом, информационом безбедношћу, паметним градовима и електронским комуникацијама. У склопу свог посла, кандидат је имао прилику да се усавршава кроз студијске боравке на програмима у Канади, Шведској и Израелу. Поред матерњег српског језика, говори и енглески.

1.2. Објављени радови

Кандидат је до сада објавио два научна рада и то у сродним областима који су предмет његове докторске дисертације:

- Veljković Sanela, Ćurčić Milica, Gavrilović Ilija, „Dark sides of deepfake technology“, *Military Technical Courier*, Vol. 72, No. 3, 2024, Ministry of Defence and Armed Forces of Serbia, Belgrade, pp. 1441-1463.
- Гавриловић Илија, „Изазови у коришћењу Портала е-Управа и електронских услуга у Србији“, *Политичка ревија*, Vol. 85, No. 3, 2025, Институт за политичке студије, Београд, стр. 63-86.

У раду „Dark sides of deepfake technology“ анализира се једна од најчешћих негативних последица употребе вештачке интелигенције тзв, дипфејк (енг. *deepfake*), односно креирања лажног садржаја уз помоћ алата вештачке интелигенције (нпр. клонирање гласа, замена лица) који изгледа веома уверљиво. Овакав садржај се често користе за различите сајбер криминалне активности и преваре, политичку манипулацију и ширење дезинформација, компромитацију личности и угледа и сл. Рад се због тога фокусира и на представљање механизма одбране и превенције којом би се дипфејк ограничио или

спречио као што је подизање свести јавности кроз едукацију, могућност регулације кроз правни оквир или коришћење софтвера за детекцију таквог злонамерног садржаја.

У раду „Изазови у коришћењу Портала е-Управа и електронских услуга у Србији“ кандидат се бави проучавањем развоја електронске управе у Србији и доступним електронским услугама и алатима грађанима, са посебним фокусом на два кључна изазова која је идентификовао – низак ниво информатичке писмености грађана у Србији и недостатак корисничке подршке приликом коришћења е-услуга. У раду је указано на бројне статистичке податке и истраживања, од којих је у неким и кандидат учествовао, а које поткрепљују хипотезе које су представљене на почетку рада. Кандидат износи и предлоге како да се наведени изазови превазиђу користећи позитивне примере Данске, која је и лидер у овој области.

2. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет докторске дисертације Илије Гавриловића јесте како различити дигитални алати (енг. *digital tools*) и информационо-комуникационе технологије (ИКТ) утичу и под којим условима могу допринети повећању друштвено-политичке партиципације грађана у Србији и процесу демократизације друштва и државе, са примарним фокусом на укључивање грађана у креирање и дизајнирање јавних електронских услуга (е-Услуга) и апликација.

Кандидат је идентификовао научни и друштвени циљ истраживања:

- **Научни циљ** јесте да се, с једне стране, открије како развој дигиталних алата и електронских услуга утиче на партиципацију грађана у Србији, и, с друге стране, да се објасни како, и у којој мери, коришћење дигиталних алата и ИТ апликација може грађанима омогућити већи утицај на процесе доношења одлука.
- **Друштвени циљ** истраживања усмерен је на давање доприноса унапређењу јавних политика у Србији у области е-управе и дигитализације, али и јачању отворености јавне управе и подстицању већег учешћа грађана у друштвено-политичким процесима употребом дигиталних алата.

3. ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ ПО ПОГЛАВЉИМА

Докторска дисертација кандидата Илије Гавриловића састојаће се од увода, три поглавља, закључка и списка литературе.

У уводном делу, поред представљања проблема и предмета истраживања, као и опште и посебних хипотеза, биће представљен методолошки оквир (методе истраживања) и теоријски основ (концепт електронске демократије и електронске партиципације) на којем ће се заснивати докторска дисертација.

У поглављу након уводног дела кандидат ће детаљније представити резултате које је Република Србија остварила у области електронске управе и дигитализације, са посебним фокусом на постојеће дигиталне алате и електронске услуге које се користе за партиципацију грађана.

У другом поглављу главни фокус ће бити на компаративној анализи доступних дигиталних алата у Србији са онима који постоје у другим државама, а првенствено они који су развијени у Европској унији.

У трећем поглављу кандидат ће дати одговор на постављено истраживачко питање и објашњено на који начин и у којој мери дигитални алати утичу на партиципацију грађана у Србији кроз представљање резултата истраживања и добијених одговора од учесника интервјуа, као и раније објављених радова и истраживања.

На крају, у закључку ће кандидат сумирати кључне резултате истраживања до којих је дошао током рада на докторској дисертацији, као и истакнуте најважније чињенице и увиде које ће представити у претходним поглављима.

4. ОПШТЕ И ПОСЕБНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

Општа хипотеза

Развој дигиталних алата и е-услуга у Србији допринео је повећању могућности партиципације грађана, што се огледа у порасту броја е-платформи и броја њихових корисника, као и броју државних и локалних органа који комуницирају на овај начин са грађанима.

Прва посебна хипотеза

Развој електронских услуга и портала у Србији допринео је повећању транспарентности јавне управе, што се манифестује кроз већу доступност информација, лакши приступ службеним документима и већу одговорност институција.

Друга посебна хипотеза

Употреба дигиталних платформи за електронску партиципацију, попут е-Консултација, омогућила је грађанима већи утицај на процесе доношења одлука, али је ниво њиховог ангажовања и даље условљен дигиталном писменошћу и свешћу о доступним алатима.

Трећа посебна хипотеза

Развој дигиталних алата заснованих на вештачкој интелигенцији у Србији може унапредити комуникацију грађана са институцијама, смањити административне баријере и подстаћи веће учешће грађана у друштвено-политичким процесима.

5. МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Током истраживања кандидат ће користити комбиноване методе прикупљања података, односно, подједнако и квантитативне и квалитативне методе попут интервјуа, анализе садржаја и компаративне анализе.

Кандидат ће интервјуе спровести са кључним учесницима у креирању јавних политика у области електронске управе, односно представницима кључних заинтересованих страна који су учествовали у креирању дигиталних алата намењених већем учешћу грађана. Поред тих циљних група, интервјуе ће спровести и са представницима релевантних организација цивилног друштва који прате развој дигиталних алата у Србији или су, посредно или непосредно, учествовали у њиховом креирању.

Помоћу квалитативне анализе садржаја кандидат ће омогућити остваривање увида и давање новог критичког осврта на претходно објављене монографије, зборнике и научне радове у овој области, нарочито што је реч о актуелној друштвеној теми која захтева проучавање и са политиколошког нивоа. Додатно, кроз квалитативну анализа садржаја кандидат ће проучити и анализирати теоријски концепта рада, те утврдити да ли је он и даље актуелан или постоје нови концепти, нарочито у светлу готово свакодневног развоја вештачке интелигенције. Тиме ће кандидат допринети интерпретацији и идентификацији кључних фактора који су утицали на повећање политичке партиципације грађана уз помоћ дигиталних алата.

Кроз компаративну анализу употребе дигиталних алата у процесу политичке партиципације у Србији и у суседним државама (чланицама ЕУ), кандидат ће дати одговор не само на питање да ли чланство у ЕУ само по себи утиче на већи ниво дигиталне писмености, и самим тим и веће учешће грађана у одлучивању посредством дигиталних алата, већ и да представи упоредне праксе држава ЕУ и како оне подстичу грађане да користе дигиталне технологије.

Кандидат ће у свом раду применити и квалитативну методу студије случаја. Наиме, будући да је циљ докторске дисертације да утврди у којој мери и под којим условима постојећи дигитални алати доприносе повећању политичке партиципације грађана у Србији, студија случаја дисертације су различите електронске услуге и платформе које служе за интеракцију грађана са државом, при чему су издвојена три примера: Портал е-

Консултације, платформа „Буди део плана” и електронска услуга е-Писарница (која се налази на централном националном порталу за електронске услуге у Србији - Портал е-Управа). Додатно, кандидат је истакао да студија случаја могу бити и други начини комуникације (алати вештачке интелигенције, друштвене мреже) који се у међувремену развију или који се већ користе.

Кандидат ће приликом истраживања користити примарне и секундарне изворе података. Када је реч о примарним изворима, реч је о подацима које ће кандидат сакупити током интервјуа које ће спроводити са представницима релевантних организација цивилног друштва и кључним представницима јавног сектора који учествују у креирању јавних политика у домену електронске управе. До секундарних извора података кандидат ће доћи на основу примене горе споменутих метода – анализе садржаја и компаративне анализе – будући да срж секундарних извора чине монографије, зборници и научни радови који су раније објављени у овој области.

6. НАУЧНА И ДРУШТВЕНА ОПРАВДАНОСТ ИСТРАЖИВАЊА

Научна релевантност истраживања огледа се у томе што доприноси развоју, пре свега, домаће, али и међународне, стручне литературе о дигиталној демократији, е-управи и политичкој партиципацији грађана. Иако постоји значајан број студија које се баве овом темом у другим европским државама, тренутно се ради о релативно мањем броју радова који проучавају случај Србије. Комбиновањем теоријског оквира са емпиријским налазима, истраживање може да допринесе бољем разумевању утицаја дигиталних алата на демократизацију друштва и партиципацију грађана, поготово применом већ постојећих и утврђених емпиријских начина мерења степена партиципације, али и да понуди нове моделе анализе примене технологија у процесима доношења одлука. Поред тога, посебан допринос представља анализа потенцијала примене дигиталних алата заснованих на вештачкој интелигенцији у јавној управи, што је релативно нова и недовољно истражена тема у домаћој академској заједници.

Када је реч о друштвеном доприносу истраживања, треба истаћи да развој дигиталних алата представља један од кључних предуслова за јачање демократске културе и учешћа грађана у друштвено-политичким процесима. На том трагу, истраживање кандидата треба да укаже на то у којој мери развој електронске управе и употребе дигиталних алата доприноси већој транспарентности, одговорности институција јавне управе и њиховој отворености ка грађанима. Резултати истраживања могу помоћи доносиоцима одлука да унапреде постојеће механизме е-партиципације и смање дигитални јаз у друштву, али и такође организацијама цивилног друштва у јачању своје надзорне улоге над овим процесима.

7. ЗАКЉУЧАК И МИШЉЕЊЕ КОМИСИЈЕ

Научне и стручне компетенције кандидата, тренутно запослење и рад на пословима у области електронске управе и дигитализације, затим формално и неформално усавршавање у областима који су предмет докторске дисертације представљају основ за закључак о његовој квалификованости за рад на дисертацији и њен успешан завршетак.

Комисија констатује да пријава докторске дисертације кандидата Илије Гавриловића испуњава све прописане формалне услове, те да његов досадашњи академски рад, уз два објављена научна рада из предметне области, указују на његову способност за самосталну израду докторске дисертације.

Предложена тема докторске дисертације је научно утемељена, актуелна и друштвено релевантна, а методолошки доследна и јасно структурисана.

Сходно наведеном, Комисија предлаже Политиколошком одељењу и Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду да кандидату Илији Гавриловићу одобри израду докторске дисертације под насловом: Утицај дигиталних алата на партиципацију грађана у Републици Србији.

КОМИСИЈА

Проф. др Веран Станчетић

Др Александар Ковачевић

Др Александра Мирковић Јанковић

8. СПИСАК ПРЕЛИМИНАРНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Домаћи извори:

- Глишин Вања, Станчетић Веран, Матковић Александар, „Стратегије локалног одрживог развоја на подручју АП Војводине – партиципација младих при креирању стратегија“, *Политичка ревија*, 3/2024, Vol. 81, стр. 67-97.
- Дивљак Милица, Михајловић Владимир, *Портал е-Консултације: нови инструмент, неискоришћене прилике*, Центар за европске политике, Београд, октобар 2023. године.
- Ђорђевић Снежана, *Паметни и хумани градови*, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, Београд, 2024.
- Đorđević Snežana, „Primena IT-a u javnom sektoru od strane lokalnih vlasti – koristi i izazovi“. *Srpska politička misao* 81 (3), Beograd, 2023, str. 7-27
- Ђоровић Зоран, Брусић Владимир, Шарац Јован, „Концепт е-Управе“, *е-Управа у Републици Србији*, Факултет за информационе технологије и инжењерство Универзитета „Унион – Никола Тесла“, Београд, 2019, стр. 13-27.
- Milenković Dejan, *Savremene teorije i moderna uprava*, Čigoja štampa i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2019
- Станчетић Веран, „Нова јавна управа и модели реформи“, *Администрација и јавне политике*, Година I, vol. 2, бр. 2, Институт за политичке студије, Београд, 2015, стр. 83-102.
- Станчетић Веран, „Реформа јавног управљања и (не)демократичност у Србији“, *Култура полиса*, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, год. XIV (2017), бр. 33, стр. 375-388.
- Станчетић Веран, *Одлучивање у јавном сектору*, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, Београд, 2020

Инострани извори:

- Arnstein R. Sherry, *A Ladder of Citizen Participation*, Journal of the American Planning Association, Vol. 35, No. 4, July, 1969, pp. 216-224

- Berg Sebastian, Hofmann Jeanette, „Digital democracy“, *Internet Policy Review*, Vol. 10, Issue 4, Institute for Internet and Society Alexander von Humboldt, 2021, pp. 1-23
- Castells Manuel, *The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and Culture*. 2nd ed, Chichester & Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010.
- Hennen Leonhard et al, „Introduction“, *European E-Democracy in Practice*, Studies in Digital Politics and Governance, Springer, Cham, 2019, pp. 1-11.
- Janowski Tomasz, „Digital government evolution: From transformation to contextualization“, *Government Information Quarterly*, Vol. 32, iss. 3, 2015, pp. 221–236.
- Janssen Marijn, „Adaptive Governance for a Resilient Digital Society“, Electronic Governance and Open Society: Challenges in Eurasia, 8th International Conference, EGOSE 2021 Saint Petersburg, Russia, November 24–25, 2021 Proceedings, pp. 3-7.
- Loeffler Elke, Bovaird Tony, *The Palgrave Handbook of Co-Production of Public Services and Outcomes*, Palgrave Macmillan, 2021
- Mrdović Petar, *The role of digitalisation in transforming Western Balkan societies*, ÖGfE Policy Brief 14, Austrian Society for European Politics (ÖGfE), Vienna, 2023.
- Paneva Tanja, Kaharević Ahmed, „In e-Government we trust? Correlating factors of e-government use in the Western Balkan and EU countries“, *Balkan Social Science Review*, Vol. 22, December 2023, pp. 293-319.
- Rodrigues Martins Filipe Luis, *Good Governance and e-Governance: A Symbiotic Dance*, Master Thesis, University of Jönköping: Applied Economics and Data Analysis, 2023
- Sapru R.K, Sapru Yudhishthira, „Good Governance through e-Governance with special reference to India“, *Indian Journal of Public Administration*, Vol. 60, No. 2, April – June, 2014, pp. 313-331
- Stormy Mildner Annika, Bories Tina (ed.), *Digitalization and Democracy in the Western Balkans*, Aspen Institute, Berlin, May 2024.

- Sass Maren, „Conference Summary: Digitalization and Democracy in the Western Balkans“, *Digitalization and Democracy in the Western Balkans*, Aspen Institute, Berlin, May 2024, pp. 6-15.
- Van Dijk A.G.M. Jan, „Digital Democracy: Vision and Reality“, *Public Administration in the Information Age: Revisited*, IOS Press, 2012, pp. 49-62

Интернет извори:

Домаћи извор:

- Попис становништва, домаћинства и станова 2022 - Школска спрема, писменост и компјутерска писменост, Републички завод за статистику, Београд, 2023, доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20234006.pdf> (последњи приступ 31.03.2025).

Инострани извори:

- Boylston Alex, *Online Tools Are Helping Democracy. Do You Know How?*, April 12th 2023, доступно на: <https://assemblyvoting.com/blog/online-tools-are-helping-democracy/> (последњи приступ: 24.04.2025).
- Digitalno desetljeće Europe: digitalni ciljevi za 2030, Europska unija, за више видети: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_hr (последњи приступ: 12.03.2025).
- Digital decade 2024: eGovernment Benchmark, European Commission, доступно на: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-decade-2024-egovernment-benchmark> (последњи приступ: 12.03.2025).
- e-Government Development Index, United Nations, за више видети на: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/-E-Government-Development-Index> (последњи приступ: 12.03.2025).
- e-Participation Index, United Nations, за више видети на: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/E-Participation-Index> (последњи приступ: 12.03.2025).

- Giesen Laura, „AI in Digital Participation Tools – Where Do We Stand?“, *Democracy Technologies*, August 21st 2024, доступно на: [AI in Digital Participation Tools – Where Do We Stand? - Democracy Technologies](#) (последњи приступ: 02.05.2025).
- Giesen Laura, „As long as citizens’ conventions are black boxes, they lack legitimacy“, interview with H       Landemore and David Mas, *Democracy Technologies*, May 15th 2024, доступно на: [AI Tool Improves Transparency of Citizens' Assemblies](#) (последњи приступ 02.05.2025).
- IAP2 Public Participation Spectrum, International Association for Public Participation, доступно на: <https://iap2.org.au/resources/spectrum/> (последњи приступ: 20.04.2025).
- The Digital Economy and Society Index, European Commission, 2024, доступно на: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> (последњи приступ: 12.03.2025)
- Western Balkans Digital Economy Society Index, Regional Cooperation Council, доступно на: <https://www.rcc.int/pubs/159/western-balkans-digital-economy-society-index-wb-desi-2022-report> (последњи приступ: 12.03.2025).
- Wetherall-Gruji   Graham, „It All Starts With Making Sure People Are Informed” - an Interview with Bert Hendrickx, CEO of Bpart, *Democracy Technologies*, July 25th 2024, доступно на: [“It All Starts With Making Sure People Are Informed” - Democracy Technologies](#) (последњи приступ 02.05.2025).